

Haktivizam, novi mediji i sloboda govora i djelovanja na Mreži

Tominac, Tomislav

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:239213>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-29**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij informatologije

Tomislav Tominac

Haktivizam, novi mediji i sloboda govora i djelovanja na Mreži

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Boris Badurina

Komentor: doc. dr. sc. Milijana Mičunović

Osijek, 2019.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za informacijske znanosti

Preddiplomski studij informatologije

Tomislav Tominac

Haktivizam, novi mediji i sloboda govora i djelovanja na Mreži

Završni rad

Područje društvenih znanosti, informacijske i komunikacijske znanosti,
knjižničarstvo

Mentor: izv. prof. dr. sc. Boris Badurina

Komentor: doc. dr. sc. Milijana Mičunović

Osijek, 2019.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnog odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum 11.09.2019.

Tomislav Tominec, 0122211367
ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Cilj je ovoga rada opisati i analizirati, prije svega, ulogu i utjecaj haktivizma na pitanje slobode govora na Mreži. Budući da se radi o preglednome radu, korištene su deskriptivna i analitičko-sintetička metoda. U radu će se govoriti o haktivizmu, njegovoj povijesti i utjecaju koji je imao na današnji svijet. Autor će govoriti o slobodi govora i slobodi izražavanja na Mreži te o načinima na koje su suvremena tehnologija i haktivizam utjecali na pitanje tih sloboda. Cenzura je oduvijek bila prisutna u društvu, pa je tako prisutna i u današnjem informacijskom društvu, zbog čega se mogu vidjeti njezine posljedice kako na društvo općenito, tako i na pojedince koji se bore protiv nje. U radu će se, prije svega govoriti o slobodi govora na Mreži, tj. na internetu te o novim medijima, odnosno suvremenim (digitalnim) tehnologijama i alatima koji omogućuju slobodu govora u kontekstu Mreže. U drugom će dijelu rada biti više riječi o haktivizmu. Budući da je hakerski pokret sa svojom hakerskom etikom stvorio temelje digitalnog aktivizma, tj. haktivizma, ukratko će biti opisani povijest i napredak hakerskog pokreta. Govorit će se ukratko i o vrstama hakera, stavovima koje zastupaju te o hakerskoj kulturi i njenim načelima. Nadalje, rad će govoriti o haktivizmu kao jednom od oblika suvremene borbe za slobodu govora i slobodnu razmjenu informacija na Mreži, o metodama i oblicima haktivističkog djelovanja te o načinima na koje haktivisti postižu tj. ostvaruju svoje ciljeve. Neke od najpoznatijih haktivističkih skupina djeluju uglavnom u tajnosti „iza računala“, ali postoje osobe koje se ne boje javno suprotstaviti cenzuri i vladama, organizacijama i zakonima koji sve više guše individualne slobode. Brojni su projekti i organizacije koje se bave promoviranjem i poticanjem pokreta haktivizma te poticanjem ljudi na haktivističko djelovanje koje, između ostalog, uključuje i javno objavljivanje podataka, informacija i istine čime se održavaju napredak i demokracija u društvu općenito, ali i na Mreži.

Ključne riječi: *haktivizam, haktivisti, hakerski pokret, sloboda govora, novi mediji, Mreža*

Sadržaj

1. Uvod	6
2. Novi mediji i sloboda govora na Mreži.....	8
2.1 Sloboda govora	8
2.2 Novi mediji, alati i tehnologije.....	10
3. Povijest hakerskog pokreta i klasifikacija hakera	12
3.1 Povijest hakerskog pokreta	12
3.2 Klasifikacija hakera	16
3.3 Hakerska kultura i hakerska etika: kako su vrijednosti i načela hakerskog pokreta i kulture stvorili temelje haktivizma.....	17
4. Primjeri haktivističkih skupina i oblici njihova djelovanja.....	20
4.1 Anonymous.....	20
4.2 LuLzSec.....	21
4.3 The Jester.....	22
4.4 WikiLeaks.....	22
4.5 Oblici i metode haktivističkog djelovanja.....	23
5. Zaključak.....	25
6. Literatura:.....	27

1. Uvod

Oxfordski rječnik definira riječ haktivist kao osobu koja ostvaruje neovlašten pristup računalnim dokumentima i mrežama kako bi promovirao društvene i političke ciljeve.¹ Termin haktivizam nastao je spajanjem dviju riječi: haker i aktivizam. Postoje brojne definicije termina haker, a rječnik Merriam-Webster definira ga kao osobu koja neovlašteno pristupa informacijama i računalima.² Termin aktivizam prvi put je upotrijebljen 1915. godine i predstavlja nauku ili praksu koja naglašava izravno i snažno djelovanje, osobito u potpori ili protivljenju jednoj od strana određenog spornog pitanja.³

Na internetu se može pronaći podatak kako je termin haktivizam prvi upotrijebio haker pod aliasom Omega 1996. godine u jednom e-mailu članovima svoje hakerske grupe - Cult of the Dead Cow (cDc) koja je imala snažne političke ideje te su željeli iskoristiti tehnologiju za napredak ljudskih prava i slobodan protok informacija.⁴ Širenju ove neistine pridonio je i članak na Wikipediji koji se nalazi na vrhu liste rezultata kada se upiše termin „hactivism“. Istina je da je termin prvi upotrijebio Jason Sack u svom članku objavljenom 1995. godine.⁵ Tema je vrlo složena jer stručnjaci, teoretičari, znanstvenici, pa i sami haktivisti imaju svoju viziju što haktivizam jest, odnosno što bi trebao biti.

Sloboda govora i izražavanja je jedno od temeljnih ljudskih načela i načela demokracije te svakome pruža pravo da izrazi svoje mišljenje, ali isto tako pravo ljudi da se informiraju. „Sloboda informiranja je temeljno ljudsko pravo i ... kamen kušnje svih sloboda kojima su Ujedinjeni narodi posvećeni.“⁶ Internet je mjesto na kojem se okupljaju ljudi iz svih dijelova svijeta i mjesto je na kojem ljudi mogu komunicirati, razmjenjivati ideje, podatke i iznositi svoja mišljenja. Upravo su haktivisti ti koji se bore za očuvanje demokratičnosti komunikacije na

¹ Hactivist. // Lexico. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/hactivist> (2019-06-30)

² Hacker. // Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/hacker> (2019-06-30)

³ Activism. // Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/activism> (2019-06-30)

⁴ McCormick, Ty. Hactivism: A Short History: How self-absorbed computer nerds became a powerful force for freedom. // Foreign Policy, 2013. URL: <https://foreignpolicy.com/2013/04/29/hactivism-a-short-history/> (2019-06-30)

⁵ Jericho. On the origins of the term “Hactivism”. // Curmudgeonly ways: Rants of a deranged squirrel. URL: <https://jerichoattrition.wordpress.com/tag/jason-sack/> (2019-06-30)

⁶ Sloboda izražavanja, zakon o medijima i novinarska kleveta: uputnice i priručnik za obuku za Europu. Media Legal Defence Initiative, International Press Institute, 2015., str. 11. URL: <http://www.mediadefence.org/sites/default/files/resources/files/MLDI.IPI%20defamation%20manual.Croatian.pdf> (2019-06-30)

internetu. Zalažu se za slobodu govora i slobodan protok informacija za sve - bez cenzure i ograničavanja.

2. Novi mediji i sloboda govora na Mreži

„Univerzalno priznanje slobode izražavanja ostvarilo se tek nastajanjem Ujedinjenih naroda i uspostavom sustava zaštite ljudskih prava utemeljenog na međunarodnom pravu.“⁷ Članak 19. Opće deklaracije o ljudskim pravima iz 1948. godine kaže: „Svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja; to pravo uključuje slobodu zadržavanja mišljenja bez uplitanja i slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja putem bilo kojeg medija i bez obzira na granice.“⁸

2.1 Sloboda govora

Sloboda govora neophodna je za postojanje i funkcioniranje demokracije. Omogućuje i pojedincu daje pravo na javno iznošenje vlastitog mišljenja, a to ujedno dovodi do napretka samog društva. „Sloboda govora smatra se jednim od najvažnijih elemenata suvremenog demokratskog društva, ali se često previđa kako sloboda govora ne znači ništa bez slobode komunikacije – mogućnosti da se govor plasira u javnu sferu i da bude svima jednako dostupan.“⁹ Ne znači da pojedinac ili grupa ljudi ima pravo na govor mržnje ili odriješene ruke raditi tj. govoriti što žele, ali su u očima zakona osigurani do određene granice. „Strogo uzevši – zakonski uzevši – pravo na slobodu govora u Sjedinjenim Državama znači pravo da budete oslobođeni barem za dio (vjerojatno najveći dio) mogućeg govora od toga da vas vlada za odmazdu kažnjava.“¹⁰

U slučaju da vlast zabrani ili na neki drugi način onemogući iznošenje vlastitog mišljenja to bi značilo provođenje cenzure. Stipčević cenzuru definira kao „(...) sustav mjera koje poduzimaju vlasti ili oni koji tu vlast predstavljaju, za sprječavanje javnog iznošenja ideja i mišljenja koje vlasti drže oprečnim svojim interesima, odnosno onim moralnim i društvenim normama koje vrijede u određenoj sredini i vremenu (...)“¹¹

Kroz povijest u većini totalitarnih režima provodila se cenzura čime su oni na vlasti ograničavali slobodu govora i razmjenjivanje ideja koje su se protivile vladajućem režimu te su

⁷ Isto, str. 9

⁸ Opća deklaracija o ljudskim pravima. // NN 12/09 URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2009_11_12_143.html (2019-06-30)

⁹ Basrak, Bojan. Internet kao prostor slobodne društvene komunikacije. // Čemu 8, 16-17(2009); str. 53-67. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/92385> (2019-06-30)

¹⁰ Lessig, Lawrence. Kod i drugi zakoni kiberprostora. Zagreb: Multimedijalni institut, 2004. str. 220

¹¹ Stipčević, A. Cenzura u knjižnicama. Zagreb : Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije, 1992. str. 30.

na taj način smanjivali i rizik od pojave revolucije. U provođenju cenzure nisu se birala sredstva, kako u povijesti, tako i danas, što se može vidjeti na tragičnom događaju kada je izvršen atentat na novinara Saudijske Arabije Jamala Kashoggia 2. listopada 2018. godine. Jamal Kashoggi zalagao se za slobodu izražavanja i govora na području Bliskog istoka te za prekid nasilja nad ženama i izjednačavanju prava žena i muškaraca. U nekoliko navrata je intervjuirao i jednog od najpoznatijih terorista - Osamu bin Ladena, i pokušavao ga odvratiti od zlih i nasilnih metoda kojima se koristio. U svojoj posljednoj kolumni Jamal Kashoggi poručio je kako je arapskom svijetu potrebna moderna verzija starih transnacionalnih medija kako bi građani bili informirani o događanjima u svijetu, a još važnije, potrebno je napraviti platformu kako bi se svaki arapski glas „mogao čuti“.¹²

U Europi, sloboda izražavanja može biti ograničena iz više (opravdanih) razloga:¹³

- Radi zaštite prava ili ugleda drugih
- Radi očuvanja nacionalne sigurnosti
- U svrhu očuvanja javnog reda i za opću javnu dobrobit
- Zbog zaštite zdravlja ili morala
- Zbog očuvanja teritorijalne cjelovitosti ili radi sprečavanja nereda
- Radi očuvanja povjerljivosti informacija
- Zbog očuvanja autoriteta i osiguravanja nepristranosti sudbene vlasti

Prema mišljenju autora ovaj popis je predugačak i preopširan jer sloboda izražavanja treba biti osigurana svima, a svatko treba snositi odgovornost za svoje riječi i djela. Činjenica je da postoje mehanizmi koji odlučuju može li pravo na slobodu izražavanja biti ograničeno, ali samo postojanje tih mehanizama i organa koji ih donose prema mišljenju autora su problem. Potrebno je napraviti unificirani zakon u kojem će biti jasno naznačeno što se smatra pod slobodom izražavanja te jasno naznačiti postoji li sloboda govora tj. izražavanja ili ne. Sloboda izražavanja

¹² Kashoggi, Jamal. What the Arab world needs most is free expression. // The Washington Post, 2018. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/global-opinions/jamal-khashoggi-what-the-arab-world-needs-most-is-free-expression/2018/10/17/adfc8c44-d21d-11e8-8c22-fa2ef74bd6d6_story.html?utm_term=.5ef9c4dacd03 (2019-06-30)

¹³ Sloboda izražavanja, zakon o medijima i novinarska kleveta: uputnice i priručnik za obuku za Europu. Media Legal Defence Initiative, International Press Institute, 2015., str. 13. URL: <http://www.mediadefence.org/sites/default/files/resources/files/MLDI.IPI%20defamation%20manual.Croatian.pdf> (2019-06-30)

ne bi trebala biti siva zona. Ili postoji ili ne postoji. Svatko treba moći izraziti svoje mišljenje, ali svatko treba i snositi odgovornost za svoje riječi, posebno kada su u pitanju laži, klevete, dezinformacije, namjerno manipuliranje informacija, i sl.

U SAD-u sloboda izražavanja osigurana je prvim amandmanom Ustava: „Kongres neće donijeti nikakav zakon koji bi se odnosio na uspostavljanje vjere ili zabranu njena slobodnog ispovijedanja, ili na ograničavanje slobode govora ili tiska, ili prava građana na mirno okupljanje i na upućivanje peticija Vladi radi ispravljanja nepravdi.“¹⁴ Ovaj amandman znatno je utjecao na slobodu izražavanja što je imalo iznimno pozitivan utjecaj na slobodu medija u SAD-u, a posljedično i u ostatku demokratskih država u svijetu. Najveća korist slobode izražavanja je činjenica da pojedinac može izraziti svoje mišljenje bez straha od uplitanja ili odmazde vlade, a upravo to jest temelj demokracije.

2.2 Novi mediji, alati i tehnologije

Napredak tehnologije i dostupnost interneta pružili su novu platformu za izražavanje mišljenja i ideja na svjetskoj razini. Internet, zbog svojih specifičnosti, idealna je platforma za prakticiranje slobode govora, a to otežava uplitanje vlade u širenje znanja i informacija na globalnoj razini. Postoje različita rješenja, tj. tehnologije i alati koji (h)aktivistima pomažu u anonimnom radu i koji ih štite od cenzure, ali i napada zlonamjernih hakera. Neki od najpoznatijih su:

- Blogovi

Blogovi su imali veliki utjecaj na rast i razvoj haktivizma jer su pružili platformu pomoću koje bi se mogli oglašavati aktivisti, novinari te te sve druge osobe koje su željele podijeliti informacije s javnošću. Blogovima su se često služili novinari, ali i građani koji su se našli u područjima pogođenima ratom te su na taj način donosili izravne informacije s bojišnice. Jedna od značajnih novosti pri upotrebi IKT-a jesu internetski dnevници, odnosno blogovi, koji su nakon rata postali značajan izvor informacija i sadržaja, kako za obavještajne službe tako i za medijske kuće, a značajno su utjecali i na svjetsko javno mnijenje.¹⁵ Međutim, mogli su se

¹⁴ First Amendment. // U.S. Constitution. Cornell Law School, Legal Information Institute. URL: https://www.law.cornell.edu/constitution/first_amendment (2019-06-30)

¹⁵ Svete, Uroš. Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije u američko-iračkom sukobu 2003.-2004. // Polemos, 7, 13-14 (2004); str. 24. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/4215> (2019-09-11)

koristiti i u svrhu dezinformiranja javnosti, pa se istinost informacija i pouzdanost izvora često morala provjeravati. Unatoč tome, značajan broj internetskih dnevnika s mnogim je stranama služio kao pouzdan izvor, od kojih su se neki pokazali posebno informativnima za obavještajne službe i oružane snage. neki od njih su za obavještajne službe i oružane snage posebno informativni.¹⁶

- TOR

TOR je akronim za „The Onion Router“ i to je aplikacija tj. preglednik u otvorenom pristupu pomoću kojega korisnici mogu anonimno pretraživati i dijeliti informacije i komunicirati na Mreži. Često se koristi i za ilegalne aktivnosti, poput prodaje ilegalnih stvari na Darknet-u, ali koriste ga i „obični“ ljudi koji ne žele da netko prati što rade ili što pretražuju na internetu. Ljudi su postali svjesni kako ih se sve više prati i cenzurira, čime se ograničavaju njihove slobode na internetu.¹⁷ Jedan od TOR-ovih glavnih zadataka je očuvanje i promoviranje ljudskih prava i sloboda.

Agencija za Nacionalnu Sigurnost (NSA) je izjavila kako ih brine anonimnost TOR-a i kako je u više navrata pokušala probiti njegovu sigurnosnu zaštitu. Zanimljivost ove izjave leži u činjenici da je TOR u svojim začecima financiran od strane američke vlade te je prvotno zamišljen kao sredstvo komunikacije za američku mornaricu.

- Freenet

Projekt Freenet je projekt sličan TOR-u tj. platforma koja se zalaže za slobodu govora i slobodan pristup sadržaju i slobodnu komunikaciju. Freenet je decentraliziran kako bi bio što manje podložan napadima i kako bi korisnici mogli stavljati sadržaj bez straha da će biti otkriveni.¹⁸

Freenet štiti ljude koji stavljaju sadržaj na njega i pruža im anonimnost, ali s druge strane pruža anonimnost ljudima tj. korisnicima koji uzimaju i skidaju sadržaj i podatke s njega. Najveća prednost ove platforme je ta da sadržaj ne može biti obrisan već sadržaj nestaje ako se ne koristi i tako otvara mjesto novim podacima i sadržajima koji zauzimaju njihovo mjesto.

¹⁶ Isto

¹⁷ Tor project: history. // Tor. URL: <https://www.torproject.org/about/history/> (2019-06-30)

¹⁸ What is Freenet?. // Freenet. URL: <https://freenetproject.org/pages/about.html> (2019-06-30)

- Courage foundation

„Courage Foundation“ je međunarodna organizacija koji podupire one koji riskiraju svoj život i slobodu kako bi na izravan način doprinijeli dobrobiti čovječanstva.¹⁹ Sakupljaju sredstva i pomažu u obrani onih koji žele objelodaniti podatke, informacije i istine za koje vjeruju da javnost ima pravo znati.

Bore se za prava ljudi i njihovo pravo za slobodan pristup informacijama. Oni koji objelodanjuju i iznose informacije koje određene vlasti, institucije ili ljudi žele sakriti od javnosti su često pod velikim pritiskom i često ih se kazneno goni.

The Courage Foundation štiti te ljude i pruža podršku u vidu financijskih sredstava za njihovu pravnu zaštitu na sudovima, zalažu se i promoviraju zaštitu boraca za slobodu govora i boraca za prava na pristup informacijama, te time motiviraju druge da rade isto. Neke od najznačajnijih osoba kojima je zaštita pružena su: Julian Assange, Edward Snowden, Jeremy Hammond, Matt DeHart, Lauri Love i Chelsea Manning.

3. Povijest hakerskog pokreta i klasifikacija hakera

Originalno, riječ „haker“ nije imala negativne konotacije koje su danas povezane s tim pojmom. U kasnim 1950-im i ranim 1960-im godinama, računala su bila znatno drugačija u odnosu na današnja stolna i prijenosna računala.²⁰ Uvriježeno mišljenje kada se spomene pojam haker je da se radi o ljudima koji nanose štetu, krađu identitete, bave se prevarama na internetu te „puštaju“ viruse s namjerom da nanesu štetu, no nije oduvijek bilo tako. Povijest hakerskog pokreta možemo podijeliti na dekade.

3.1 Povijest hakerskog pokreta

Počeci hakiranja vežu se uz Massachusetts Institute of Technology (MIT). Ranih 1960-ih članovi „Željezničkog kluba“ (*eng.* Railroad club) bavili su se hakiranjem kako bi poboljšali funkcije i performanse svojih vlakova.

¹⁹ About Courage. // Courage Foundation. URL: <https://www.couragefound.org/about-the-courage-foundation/> (2019-06-30)

²⁰ Devitt, Michael. A brief history of computer hacking. // Dynamic Chiropractic 19, 13(2001).URL: <https://www.dynamicchiropractic.com/mpacms/dc/article.php?id=18078> (2019-06-30)

Radi vremena i novaca koji su bili uključeni, računalni programeri su razmatrali kako bi mogli izvući maksimum iz računala. Najbolji i najpametniji među njima su koristili „hackove“ tj. prečice kako bi ubrzali rad operativnih sustava i aplikacija kojima su služili kako bi zadaci bili izvršeni u što kraćem vremenskom razdoblju.²¹ Baveći se hakiranjem i unapređivanjem programa uspjeli su čak i stvoriti programe koji su bili bolji od originala. Operativni sustav UNIX je nastao na taj način, kao produkt „hack-a“.

Hakiranje se nastavilo unapređivati i razvijati 1970-ih, no s time se javlja i jedan od prvih zloglasnih hakera - John Draper. Phreakeri su bili hakeri koji su se bavili hakiranjem telefona i upravo je John Draper nadimka „Cap'n Crunch“, 1971. godine uspio hakirati telefonsku mrežu američkog telefonskog operatera AT&T.

Draper je otkrio kako zviždaljka iz pahuljica „Cap'n Crunch“ reproducira zvuk od 2600 Hz koji je potreban kako bi se moglo telefonirati na daljinu. Osoba je mogla mogla besplatno telefonirati, ako bi nakon uspostave poziva s operaterom, ispustila zvuk frekvencije 2600 Hz. Koristeći zviždaljku kao prototip, Draper je počeo proizvoditi tzv. „plave kutije“ koje su mogle reproducirati potrebnu frekvenciju zvuka.²² Neki od „phreakera“ koji su mu pomogli oko „plave kutije“ bili su osnivači tvrtke Apple - Steve Wozniak i Steve Jobs.

Početkom 1980-ih godina počinju se formirati prve hakerske grupe. Nakon izlaska filma „War games“, 6 tinejđera koji su se nazvali „414 gang“, su 1983. godine vođeni idejom iz filma provalili u više od 60 računala i sustava od kojih je jedan bio Los Alamos National Laboratory, koji je sudjelovao u izradi nuklearnog oružja. U ovoj dekadi formiraju se zloglasne i neke od najpoznatijih hakerskih grupa: Legion of Doom u Sjedinjenim Američkim Državama i Chaos Computer Club u Njemačkoj.

Pojavom hakerskih grupa i stvaranjem nove zajednice, 1984. godine počinje izlaziti prvi hakerski časopis „2600: The Hacker Quarterly“. „Nazivaju ga „hakerskom biblijom“, a njegov

²¹ Isto

²² Hackers are not just the bad guys: brief history and classification. // Hacktrophy, 2017. URL: <https://hacktrophy.com/en/hackers-history-and-classification/> (2019-06-30)

osnivač je Eric Corley koji je bio prepoznat kao glas hakera te je čak sudjelovao u stvaranju filma „Hacker“ koji je snimljen 1995. godine.²³

“The Computer Fraud and Abuse Act” je akt koji je izglasan 1986. godine i zabranjuje neautorizirano „provaljivanje“ u računalo ili računalni sustav.²⁴ Zanimljivo, akt se ne odnosi na maloljetnike i nije jasno naznačeno što se smatra pod „neautorizirano“.

Rober Morris, tada student sveučilišta Cornell, “pustio” je na internet 1988. godine samoreproducirajući virus tzv. „crv“ (eng. worm) koji je dizajniran kako bi iskoristio sigurnosne propuste UNIX sistema.²⁵ Crv je „zarazio“ više od 6.000 računalnih sustava što je u to vrijeme značilo desetinu računala koji su bili spojeni na internet i time srušio internet na dva dana. Šteta koju je napravio procjenjuje se na 100.000 do 10.000.000 dolara.

Nakon velikih promjena koje su se dogodile u prethodnoj dekadi, 1990-ih hakeri su se počeli baviti ilegalnim radnjama te sama riječ „haker“ počinje poprimati negativno značenje. Hakeri su se u ovoj dekadi počeli baviti ilegalnim radnjama te se u ovoj dekadi javljaju neki od najpoznatijih hakera od kojih su brojni završili na sudu. Neki od najpoznatijih hakera toga vremena bili su: Robert Morris, Kevin Poulsen, Vladimir Levin i Kevin Mitnick.

Tada dvadeset osmogodišnji Kevin Poulsen, koji je već ranije imao problema sa zakonom, s dvojicom suradnika odlučuje namjestiti nagradnu igru radio postaje Los Angeles. Kevin Poulsen s još dvojicom hakera uspio je osvojiti 20.000 dolara, 2 automobila marke Porsche te 2 besplatna putovanja na Havaje prije nego što su uhićeni.²⁶

Vladimir Levin je uhvaćen nakon što je „provalio“ u računalnu mrežu banke Citibank i s računa korisnika ukrao oko 10 milijuna dolara. Novac je prebacivao na razne račune koje je imao diljem svijeta. Nakon što je uhvaćen, osuđen je na 3 godine zatvora i morao je platiti novčanu

²³ Bratich, Jack. 2600: The Hacker Quarterly: American Magazine. // Encyclopedia Britannica, 2014. URL: <https://www.britannica.com/topic/2600-The-Hacker-Quarterly> (2019-06-30)

²⁴ Prosecuting Computer Crimes: Computer Crime and Intellectual Property Section Criminal Division. Washington: Office of Legal Education Executive Office for United States Attorneys, 2013. URL: <https://www.justice.gov/sites/default/files/criminal-ccips/legacy/2015/01/14/ccmanual.pdf> (2019-06-30)

²⁵ Devitt, Michael. A brief history of computer hacking. // Dynamic Chiropractic 19, 13(2001).URL: <https://www.dynamicchiropractic.com/mpacms/dc/article.php?id=18078> (2019-06-30)

²⁶ Isto

kaznu od 240.000 dolara.²⁷ Uhvaćen je u Velikoj Britaniji a izručen je Sjedinjem Američkim Državama.

Kevin Mitnick je bio tražena osoba tj. bjegunac koji je bježao pred zakonom nakon što je elektronički napao, ukrao privatne informacije i povjerljive podatke s više od 20.000 validnih kreditnih kartica.²⁸ Nakon što je uhvaćen odmah je počeo služiti kaznu zatvora od 4 godine prije nego je priznao krivnju te je pušten na uvjetnu slobodu 2000. godine. Kevin Mitnick danas je vlasnik tvrtke koja se bavi računalnom sigurnošću.

Kanadski tinejđer Michael Calce, poznat pod pseudonimom „Mafiaboy“, je putem DDoS napada napao i uspio srušiti mrežne stranice: Yahoo!, eBay, CNN, Amazon, FIFA.com i Dell.com u razdoblju od tjedan dana 2000. godine.²⁹ Godinu dana nakon toga, 2001. godine, Michael Calce je uhvaćen i osuđen nakon što se hvalio svojim DDoS napadima u internetskim chat sobama. Ovo je prvi slučaj osuđivanja maloljetnika za računalni napad.

Jason Smathers koji je u to vrijeme bio član osoblja AOL-a, ukrao je povjerljive informacije više od 92 milijuna korisnika i prodao ih je spammer-ima³⁰ Rezultat je bio više od 7 milijardi spam mail-ova. Jason je osuđen na 15 mjeseci zatvora. Šteta koju je napravio procjenjuje se na čak milijun dolara.

Jedan od najpoznatijih napada dogodio se 2008. godine kada su članovi grupe CCC (Chaos Computer Club), uspjeli ukrasti podatke njemačkog ministra Wolfganga Schauble-a. Schauble se zalagao za korištenje otisaka prstiju na putovnicama i upravo tako je došao pod povećalo grupe CCC koji su htjeli dokazati kako to nije dobra ideja i objavili njegove otiske u časopisu „Die Datenschleuder“ kako bi svi čitatelji mogli iskoristiti njegove otiske i koristiti se njegovim identitetom. Ministar Schauble bio je veliki zagovornik korištenja otisaka prstiju na

²⁷ Isto

²⁸ Isto

²⁹ Kovacs, Mandy. CDN'S #22 Newsmaker of the Year – Michael Calce AKA “Mafiaboy”. // Channel Daily News, 2018. URL: <https://channeldailynews.com/news/cdns-22-newsmaker-of-the-year-michael-calce-aka-mafiaboy/58644> (2019-06-30)

³⁰ Spam – neželjena pošta koju korisnik prima putem mail-a

putovnicama, ali nije bio jedina meta grupe CCC. Njeni članovi su čak tražili pomoć u pronalaženju i nabavljanju otisaka njemačke Kancelarke Angele Merkel.³¹

3.2 Klasifikacija hakera

Nisu svi hakeri zli iako se u današnjem modernom svijetu riječ haker povezuju s računalnim stručnjacima koji upadaju i provaljuju u sustave kako bi prouzročili štetu. Najčešća i najjednostavnija podjela hakera je na:

- Bijeli šeširi (*eng.* white hat)

Bijeli šeširi su hakeri koji koriste svoje znanje u dobre svrhe, nazivaju ih još i „etičnim hakerima“.³² Služe se istim metodama i načinima kao i „crni šeširi“, a jedina razlika je što to rade uz dopuštenje vlasnika računala, računalnih sustava i mreža. Njihov cilj je poboljšati sustave i spriječiti napade hakera koji im žele naštetiti. Često rade kao administratori sustava i unajmljivani su kako bi sami pokušali provaliti u sustav te pronaći sigurnosne propuste.

- Crni šeširi (*eng.* black hat)

Kada u današnje vrijeme ljudi čuju riječ haker, uglavnom misle na hakere crnih šešira. Njihova zadaća tj. misija je iskoristiti propuste u računalnim sustavima kako bi iz njih izvukli korist.³³ Provaljuju u sustave bez dopuštenja vlasnika i može se reći da su im najveći protivnici hakeri bijelih šešira koji su upoznati sa radom hakera, budući su i sami hakeri, ali rade na tome kako bi spriječili i zaustavili djelovanje hakera crnih šešira. Bave se provaljivanjem u sustave, krađom osjetljivih i osobnih podataka te uništavanjem informacija. Povezani su s kriminalnim podzemljem te stjecanjem financijske dobiti ilegalnim radnjama.

³¹ Zetter, Kim. Hackers publish minister's fingerprint. // Wired, 2008. URL: <https://www.wired.com/2008/03/hackers-publish/> (2019-06-30)

³² Hoffman, Chris. Hacker hat colors explained: Black hats, white hats, and gray hats, 2017. URL: <https://www.howtogeek.com/157460/hacker-hat-colors-explained-black-hats-white-hats-and-gray-hats/> (2019-06-30)

³³ Isto

- Sivi šeširi (*eng.* grey hat)

Hakere sivih šešira naziva se kombinacijom bijelih i crnih šešira. Vjeruju da to što rade, rade u interesu drugih.³⁴ Često provaljuju u računalne sustave iz zabave i bez dopuštenja kako bi pomogli vlasnicima u njihovim sigurnosnim propustima. Nemaju zle namjere već samo žele pomoći, a usput i zaraditi tako što će propuste koje su pronašli u sustavu prijaviti vlasnicima i često tražiti naknadu za „trud“. Razlika između bijelih i sivih šešira, iako oboje imaju namjeru pomoći, je ta da hakeri sivih šešira provaljuju u sustave bez dopuštenja vlasnika što se smatra kaznenim djelom.

3.3 Hakerska kultura i hakerska etika: kako su vrijednosti i načela hakerskog pokreta i kulture stvorili temelje haktivizma

Hakerska je kultura zapravo mreža labavo povezanih supkultura koje su ipak potpuno svjesne da imaju i dijele određeno zajedničko iskustvo, korijene i vrijednosti.³⁵

Kao i sve druge kulture, imaju svoje mitove, legende, heroje, zlikovce, viceve, ali i moralne vrijednosti do kojih drže. Budući da su hakeri vrlo kreativne osobe, izmislili su svoj žargon i riječi. Osoba koja nije upoznata s tematikom, kada bi čitala ili slušala, ne bi razumjela ništa, tako su hakeri mogli međusobno komunicirati, a smatrali su da oni koji ih ne razumiju – da ih ni ne trebaju razumjeti.

Levy u svojoj knjizi *Hackers* navodi sljedeća načela koja čine temelj hakerske filozofije³⁶:

- Dijeljenje (*eng.* sharing)
- Otvorenost (*eng.* openness)
- Decentralizacija (*eng.* decentralization)
- Slobodan pristup računalima
- Unaprijeđenje svijeta (uspostava i održavanje demokracije)

³⁴ Isto

³⁵ Halonja A. Prijevod rječnika junaka digitalnoga doba (Slobodan Lazarević: *Hakerski rečnik žargona*, Knjiga-komerc, Beograd, 2002.). // *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 34, 1(2008), str. 478-482. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/55800> (2019-06-30)

³⁶ Levy, Steven. *Hackers: heroes of the computer revolution*. New York: O'Reilly Media, 2010.

- Dijeljenje

U prvoj generaciji hakera, zbog otvorenosti sveučilišta MIT prema njenim studentima, oni koji su se bavili hakiranjem su međusobno dijelili podatke i programe. Dijelili su ih sa drugim računalnim korisnicima, ali i međusobno. Ako bi neki program ili „hack“ bio posebno dobar sačuvao bi se, a drugi hakeri su se mogli služiti njime kao primjer za svoj daljnji rad ili unaprijeđenjem već postojećeg vlastitog programa.

Druga generacija hakera sa sobom donosi hakere koji dijele programe, ali i borbu za „software“³⁷ u slobodnom pristupu. Dijeljenjem programa omogućuju drugima izučavanje njihovih programa, opciju kopiranja i korištenja i smišljanje novih i boljih pristupa. Smatra se pozitivnim dijeliti svoje programe i informacije, ali ne ako bi to značilo provaljivanje u druga računala i sustave.

- Otvorenost

Otvorenost se smatra jednim od temelja na kojima se hakerska kultura zasniva. Otvorenost u službi informacija, otvorenost prema znanju, „open data“³⁸, „open source“³⁹ i creative commons licence.^{40,41} Usko je povezana s dijeljenjem informacija budući hakeri smatraju da svi imaju pravo na informacije i nitko ne smije ostati zakinut. Hakeri se zalažu za otvorenost i transparentnost podataka i informacija.

- Decentralizacija

Hakeri se zalažu za decentralizaciju i smatraju kako granice ne bi trebale postojati, kako fizičke tako i virtualne, u pokušaju dolaženja do informacija. Najbolji način za promoviranje besplatne razmjene informacija je imati otvoreni sustav tj. nešto što nema granica između hakera i podatka ili informacije koji mu trebaju u njegovoj potrazi za znanjem.⁴²

³⁷ Software – neopipljivi dio računala, odnosi se na programe i podatke koji se nalaze na računalu

³⁸ Open data – podaci koji su u otvorenom pristupu

³⁹ Open source – otvoreni izvor, odnosi se bilo koju informaciju koja je dostupna javnosti, veže se uz software

⁴⁰ Creative commons licence – licenca koja regulira pojam autorstva u digitalnom okruženju

⁴¹ Zapico, Jorge Luis. Hacker Ethic, Openness and Sustainability. // The Open Book. London: GB Litho, 2014.; str. 40-44. URL: https://issuu.com/finnish-institute/docs/theopenbook_issuu_final (2019-06-30)

⁴² Levy, Steven. Hackers: heroes of the computer revolution. New York: O'Reilly Media, 2010. Str 29

Zajednica hakera smatra da bi svi programi trebali biti u otvorenom pristupu jer je to jedini način kako se mogu probiti virtualne granice i kako se može decentralizirati: znanje, informacija, tehnologija, a samim time i „moć“ iz ruku onih koji imaju u ruke onih žele naučiti.

- Slobodan pristup računalima

Svi ljudi trebali bi imati slobodan pristup računalima, ali i internetu. Hakeri vjeruju da bi pomoću računala i interneta trebali moći pristupiti svim informacijama i znanju koje cirkuliraju na internetu, ali i stvoriti nove i nastaviti nadograđivati već postojeće. Pristupom računalima ili bilo čemu što ljude može naučiti o tome kako svijet funkcionira - trebalo bi biti neograničeno i potpuno.⁴³

Računalu i internetu u virtualnom prostoru možemo pristupiti iz zabave, znatiželje, ali i želje za znanjem. Slobodnim pristupom računalima i internetu pomažemo u decentralizaciji i unaprijeđujemo svijet oko nas.

- Unaprijeđenje svijeta

Koristeći se računalima i programiranjem, hackeri trebaju koristiti svoje znanje i moć koju imaju u dobre svrhe. Pomažući u stvaranju novih programa, koji će raditi brže i efikasnije, ne samo da uštedeju novčano već i vremenski kako bi svoje vrijeme mogli iskoristiti za izradu ili nadograđivanje drugih programa i znanja.

Hakeri su pomogli u razvijanju tehnologije kako bi spojili ljude diljem svijeta, ali i unaprijedili njihov život. Njihov cilj od samih početaka bio je unaprijediti rad programa i vlakova na MIT-U do toga da danas unaprijeđuju svijet tako što dijele informacije, promoviraju decentralizaciju i zalažu se za slobodan pristup računalima. Načela podržavaju pravo ljudi na slobodan pristup i dijeljenje informacija te sukladno tome pomažu u haktivističkoj borbi i djelovanju.

Hakeri su znatiželjni te je upravo to najveći razlog zašto programiraju i zašto se time bave. Problemi vezani uz programiranje u njima bude iskrenu znatiželju, a samim time i želju za još većim znanjem.⁴⁴ Pokreće ih strast za učenjem i baveći se time dolaze do novih otkrića koja bude

⁴³ Isto str. 28

⁴⁴ Himanen, Pekka. Hakerska etika i duh informacijskog doba. Zagreb: Naklada jesenski i Turk. 2002.

još veću strast u njima. Svoje djelovanje ne vide kao „rad“ već kao „igranje“ i u tome vide iskrenu zabavu.

4. Primjeri haktivističkih skupina i oblici njihova djelovanja

4.1 Anonymous

Grupa Anonymous je haktivistička skupina nastala 2003. godine kao meme⁴⁵ na imageboard-u 4chan unutar thread-a /b/ - razno. U početku su bili skupina tj. grupa ljudi koja se samo zabavljala, ali 2008. godine se ova skupina ljudi počela usmjeravati na haktivizam, borbu protiv cenzure te organizaciju prosvjeda, ali i haktivističkih napada na internetu.

Upravo 2008. godine je na internetu osvanuo video o tome kako američki glumac Tom Cruise (veliki pobornik Scijentološke crkve) govori o crkvi. Razni korisnici interneta počeli su se rugati na račun crkve i počeli upload-ati video na mnoštvo mrežnih stranica. Par mjeseci nakon što je video izašao u javnost 2008. godine izglasan je DMCA (Digital Millenium Copyright Act) koji kriminalizira svaki pokušaj kopiranja, objave ili diseminacije informacija bez dopuštenja autora. Scijentološka crkva u dogovoru s odvjetnicima briše svaki neovlašteni pokušaj upload-anja tog videa. Grupa Anonymous je to doživjela kao pokušaj cenzure i kako je crkva pokušala „ukrasti“ šalu Anonymous-ima, uslijedili su brojni DDoS napadi na mrežne stranice crkve, telefone, faksove te su čak iskoristili Google tako što, kada bi korisnik upisao pojmove „zli kult“ (eng. evil cult), tražilica bi izbacila mrežne stranice Scijentološke crkve. Tada nastaje pokret nazvan „Project Chanology“.

Organizirani su prosvjedi diljem svijeta u brojnim gradovima koji imaju scientološku crkvu. Prosvjednici su nosili maske Guy-a Fawkes-a kako bi sakrili svoja lica i time pokazali potporu haktivističkoj skupini u njihovima protestima, ali i neslaganje sa zakonima ACTA⁴⁶, SOPA⁴⁷ i PIPA⁴⁸ i zalaganje za slobodan protok informacija, slobodu govora te zabranu cenzure.

⁴⁵ Meme – slika sa popratnim tekstom tj. frazom najčešće humorističnog karaktera

⁴⁶ ACTA (Anti-Counterfiting Trade Agreement) – međunarodni sporazum o zaštiti ljudskih i autorskih prava

⁴⁷ SOPA (Stop Online Piracy Act) – zakon o zaustavljanju online piratstva

⁴⁸ PIPA (Protect IP Act) – zakon koji omogućuje američkoj vladi pokretanje zakonskih mjera protiv kršitelja autorskih prava

Tijekom godina grupa Anonymous izvršila je mnoštvo napada od kojih su najpoznatiji oni protiv Westboro Baptist Crkve, Islamske Države te protiv velikih korporacija kao što su: PayPal, Sony te MasterCard.

4.2 LuLzSec

„LuLzSec“, skraćeno od „Lulz Security“, je haktivistička skupina koja potječe od grupe „Internet Feds“ čiji su osnivači bili članovi haktivističke grupe Anonymous. Jedan od osnivača ove grupe - Hector Monsegur djelovao je pod pseudonimom „Sabu“ i je prihvatio nagodbu koja mu je bila ponuđena od strane vlasti te pomogao u pronalaženju i uhićivanju drugih članova.⁴⁹

Radnje kojima su se bavili i njihova namjera nije bila zarada ili financijska dobit već sve što su radili su radili zbog smijeha i zabave tj. „for the lulz“.⁵⁰

Jedan od prvih napada dogodio se početkom 2011. godine. Meta skupine je bio Fox.com nakon što su repera poznatog pod imenom „Common“ nazvali zlim i griješnim, Lulzsec je napao stranice FOX-a i objelodanio povjerljive podatke više od 73.000 natjecatelja emisije X-Factor. Uspjeli su srušiti web stranice i log-in servere raznih računalnih igara, između ostalih League of Legends (LoL), koja je u konstantnoj borbi protiv DOTA-e, te nakon što su srušili LOL izdali su tvrdnju koja je glasila kako je DOTA bolja.

U lipnju 2011. godine haktivističke skupine Lulzsec i Anonymous se udružuju i organiziraju seriju napada pod nazivom „Operation AntiSec“. Poticali su ljude da krađu i objavljuju tajne tj. klasificirane vladine dokumente. Jedan od prvih napada dogodio se u 2011. godini kada je napadnuta SOCA (Serious Organized Crime Agency) tj. agencija za teški organizirani kriminal. Samo par dana kasnije je ekstenzija LulzSec-a u Brazilu napala stranice brazilske vlade te su također napadnute stranice vlade Kine, Zimbabvea, Tunisa, čak i stranice NATO-a.

Anonymosi su „pomogli“ tako što su hakirali stranice „American Homeland Security“ te su čak objavili lokacije FBI-a i privatne podatke o drugim policijskim službenicima. Također, hakirali su stranice Fox-a i objavili priču kako je izvršen atentat na predsjednika Baracka Obama-u.

⁴⁹ LulzSec hacker helps FBI stop over 300 cyber attacks. // BBC News, 2014. URL: <https://www.bbc.com/news/technology-27579765> (2019-06-30)

⁵⁰ “For the lulz” – “Zbog zabave” izvedenica i potječe od akronima LOL što u prijevodu znači “Smijem Se Naglas”

4.3 The Jester

The Jester je računalni stručnjak koji je na mreži poznat kao „th3 j35t3r“. Sam sebe opisuje i definira se kao haktivist koji pripada frakciji hakera sivih šešira. Uglavnom se koristi DDoS napadima i smatra se američkim patriotom te napada stranice uz pomoć programa tj. alata poznatog kao „XerXeS“ kojeg je sam stvorio.

Popularnost je stekao napadima na mrežne stranice 4chan, Wikileaks, napadima na mrežne stranice Islamske države koja je tim putem promovirala i regrutirala ljude da im se pridruže. Sebi je pripisao zasluge za napad na mrežne stranice ruskog ministarstva vanjskih poslova i optužio ih za pružanje utočišta Edwardu Snowdenu.

Nakon svakog napada na svom Twitter korisničkom računu objavio bi poruku: “Tango down“. Vjerovao je da napadima na stranice Wikileaks-a pomaže američkim vojnicima i očuvanju američke sigurnosti i tajni.⁵¹

The Jester je, kao i Anonymous-i, napao mrežne stranice Westboro Baptist Crkve zato što su slavile smrt američkog vojnika koji je bio homoseksualne orijentacije. Napadao je stranice 4chan-a te Wikileaksa i tako stekao neprijatelje u Anonymous pokretu te prijetio kako će razotkriti članove LuLzSec skupine. Prvotno je krivo optužio portugalskog informacijskog stručnjaka da je on vođa grupe LuLzSec, no kada je shvatio da je pogriješio, napisao je i objavio ispriku. Kasnije je ipak uspio u svom naumu te je točno imenovao hakera pod pesudonomim „Sabu“. Njegovo ime je Hector Monsegur te je čak i FBI potvrdio točnost te informacije.

4.4 WikiLeaks

WikiLeaks je neprofitna organizacija koja objavljuje vijesti i tajne informacije te tajne dokumente vlada i drugih državnih i privatnih organizacija i institucija koje su dobili od anonimnih izvora i čiju anonimnost se obvezuju čuvati. Njihova platforma omogućuje zviždačima diljem svijeta u objavljivanju tajnih i traženih informacija, bilo putem njihove glavne stranice, bilo putem tzv. mirror stranica. U središte pozornosti došli su nakon što su objavili strogo čuvane tajne vlade SAD-a koje su ukradene s računala vlade.

⁵¹ Vance, Ashlee. WikiLeaks Struggles to Stay Online After Attacks. // The New York Times, 2010. URL: https://www.nytimes.com/2010/12/04/world/europe/04domain.html?_r=0 (2019-06-30)

Prvi dokument je objavljen na njihovim stranicama 2006. godine, koja ujedno predstavlja i godinu osnivanja samog WikiLeaks-a. Godine 2010. objavili su kontroverzni video zapis u kojem se jasno može vidjeti ubijanje civila u Bagdadu od strane američke vojske. Julianu Assange-u prijete potencijalna zatvorska kazna od 10 godina. Julian Assange tražio je azil u mnogim državama koji nemaju dogovor o izručenju s SAD-om. Od 2010. godine je u bijegu, a azil mu je pružila ambasada države Ekvador u Londonu. Nakon što su mu financijska sredstva bila zamrznuta, financijsku potporu pružila mu je međunarodna organizacija The Courage Foundation. Ne postoje konkretni podaci o tome tko je vlasnik Wikileaks, no u jednom razgovoru Julian Assange izjasnio se kao osnivač i glasnogovornik te organizacije. Ponovno je uhićen 2019. god. i na sudu odlučeno da će početkom 2020. god. imati saslušanje o izručenju vladi SAD-a koja ga tereti po 18 točaka te 10 godina zatvora za svaku od tih točaka.⁵²

4.5 Oblici i metode haktivističkog djelovanja

Postoje različite vrste i oblici haktivističkog djelovanja. Hakeri i haktivisti služe se različitim tehnikama, načinima i metodama kako bi napali i iskoristili slabosti računala, računalnih mreža i sustava. Time ukazuju na propuste u sigurnosti, ali i kako bi prosvjedovali protiv ljudi, korporacija i sustava koji im stoje na putu. Haktiviste ne zanima novac već borba za pravdu i hakiraju zbog viših ciljeva. Neki od najpoznatijih i najčešćih oblika njihovog djelovanja su:

- DdoS

DDoS je akronim za „Distributed Denial of Service attack“ i označava pokušaj preopterećivanja online servisa ili programa kako bi prestao raditi. Povećavaju promet na servisima i mrežnim stranicama kako korisnici, koji im stvarno žele pristupiti, ne bi imali tu mogućnost.⁵³

⁵² Liveblog: Julian Assange in jeopardy. // Courage foundation URL:

<https://www.couragefound.org/2018/06/liveblog-julian-assange-in-jeopardy/> (2019-09-11)

⁵³ Rouse, Margaret. Distributed denial of service (DDoS) attack. // How the Mirai botnet changed IoT security and DDoS defense, 2019. URL: <https://searchsecurity.techtarget.com/definition/distributed-denial-of-service-attack> (2019-06-30)

Anonymous-i su poznati po DDoS napadima te su 2010. god. proveli „Operaciju Payback“. Odnosi se na kontinuirane napade koje su Anonymous-i poduzeli protiv osoba te institucija za koje su mislili da su neprijateljsko djelovali protiv WikiLeaks-a.⁵⁴

- Lažiranje IP adrese (*eng. spoofing*)

Lažiranje IP adrese ili „spoofing“ se odnosi na pokušaj hakiranja tj. prijevare i obmanjivanja u kojem se koriste IP adrese drugih ljudi koje sustav prepoznaje kao sigurne, kako bi prevarili sigurnosne sustave, mrežne stranice i ostvarili ilegalnu prednost ili dobit.

- Njuškanje prometa (*eng. sniffing*)

Njuškanje prometa ili „sniffing“ je proces u kojem haker pomoću programa kontrolira i prati podatke i informacije koji se kreću kroz mrežu te ih presreće i na taj način može prikupiti osobne i povjerljive podatke.

- Keylogging

Keylogging ili „keylogger“ je program koji neprimjetno u pozadini rada računala prati što osoba piše ili koja slova koristi na tipkovnici i time dobiva pristup različitim vrstama povjerljivih podataka i programa kao npr. lozinke, brojeve kreditnih kartica i druge podatke koje osoba upisuje dok vrijeme provodi na mreži.

⁵⁴ Sauters, Molly. The coming swarm: DDoS actions, hacktivism and civil disobedience on the internet. New York: Bloomsbury Academic, 2014.

5. Zaključak

Termin haktivizam nastao je spajanjem dva pojma: haker i aktivizam. Haktivizam i aktivizam su usko povezani pojmovi i imaju za cilj političko djelovanje i socijalne teme koje se tiču društva u cjelini. Razlika između haktivizma i aktivizma je u tome što se haktivizam odvija uglavnom u digitalnom okruženju tj. na Mreži. Haktivisti se, između ostalog, zalažu za slobodu govora, slobodu izražavanja i protive se cenzuri u bilo kojem obliku jer smatraju da je to jedini način za očuvanje demokratičnosti komunikacije. Haktivisti i borci za ljudska prava nemaju kao krajnji cilj financijsku dobit, već smatraju da pomažu u očuvanju temeljnih ljudskih prava.

Kroz povijest ljudi su prosvjedovali i borili se za svoja prava na različite načine, a pojavom i širenjem interneta i suvremene digitalne tehnologije dobili su novu platformu i nove alate kroz koje mogu djelovati i gdje se njihov glas može čuti. Različiti ljudi diljem svijeta mogu se pridružiti ovom pokretu, djelovati te pomoći u ostvarivanju zadanih ciljeva iz svog doma, uz pomoć svog računala, a da pritom mogu djelovati anonimno bez straha od odmazde. Haktiviste često vežu uz internet terorizam iz razloga što napadaju vlade, korporacije i mrežne stranice onih koji pokušavaju ugušiti pravo ljudi na slobodu govora i slobodan pristup informacijama.

U današnjem modernom svijetu tehnologija napreduje velikom brzinom, a samim time ljudima je više nego ikad omogućena dostupnost informacija, pristup internetu i sadržajima koji se na njemu nalaze. Internet i novi medij postaju tako savršena platforma za djelovanje haktivista. Sa širenjem interneta širi se, nažalost, i cenzura tj. ograničavanje ljudi na njihovo pravo na točnu, kvalitetnu i pravovremenu informaciju.

U konačnici postoje tri moguća rješenja za pitanje cenzure i ograničavanje slobode govora na Mreži: 1) osiguravanje potpune slobode izražavanja bez ikakve cenzure i uplitanja, tj. kontrole vlade ili institucija, 2) provođenje potpune cenzure uz nadu da će vlada i odgovorne institucije raditi u interesu građana, 3) vjerovanje u snagu, djelovanje i utjecaj haktivista koji se i pod prijetnjom sudskih procesa i kazni upuštaju u borbu za slobodu govora i slobodan pristup informacijama.

Promjene na ovoj razini dolaze vrlo sporo i situacija se teško mijenja. Dodatni problem koji se nameće je činjenica da će svaka država ili zajednica država morati donijeti odluku za sebe jer ne postoji univerzalni sud koji će donijeti jednu odluku koja će vrijediti za sve. Ako nas je

povijest nešto naučila, onda je to sljedeće: dok god postoje oni koje žele ograničiti slobodu govora i slobodan pristup informacijama, postojat će i oni koji će se boriti i raditi sve što je u njihovoj moći kako bi obranili jedno od temeljnih ljudskih prava i osigurali budućnost slobodnog i pravednog društva.

Proizašao iz hakerskog pokreta i utemeljen u načelima hakerske etike, haktivizam je dao veliki doprinos borbi za slobodu govora i borbi za pravo na pristup informacijama. Njegov utjecaj na demokratizaciju komunikacije je neosporiv. U svijetu u kojem je informacija vrijedan resurs koji se sve više nastoji kontrolirati, i u kojem su ekonomsko-politički interesi pronašli svoje mjesto na nekada decentraliziranom, dehijerarhiziranom i demokratski ustrojenom internetu narušavajući tako nesmetan protok informacija i slobodu komunikacije, haktivisti postaju možda jedna od posljednjih nada slobodnog demokratskog društva.

6. Literatura:

1. About Courage. // Courage Foundation. URL: <https://www.couragefound.org/about-the-courage-foundation/> (2019-06-30)
2. Activism. // Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/activism> (2019-06-30)
3. Basrak, Bojan. Internet kao prostor slobodne društvene komunikacije. // Čemu 8, 16-17(2009); str. 53-67. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/92385> (2019-06-30)
4. Bratich, Jack. 2600: The Hacker Quarterly: American Magazine. // Encyclopedia Britannica, 2014. URL: <https://www.britannica.com/topic/2600-The-Hacker-Quarterly> (2019-06-30)
5. Devitt, Michael. A brief history of computer hacking. // Dynamic Chiropractic 19, 13(2001).URL: <https://www.dynamicchiropractic.com/mpacms/dc/article.php?id=18078> (2019-06-30)
6. First Amendment. // U.S. Constitution. Cornell Law School, Legal Information Institute. URL: https://www.law.cornell.edu/constitution/first_amendment (2019-06-30)
7. Hacker. // Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/hacker> (2019-06-30)
8. Hackers are not just the bad guys: brief history and classification. // Hacktrophy, 2017. URL: <https://hacktrophy.com/en/hackers-history-and-classification/> (2019-06-30)
9. Hacktivist. // Lexico. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/hacktivist> (2019-06-30)
10. Halonja A. Prijevod rječnika junaka digitalnoga doba (Slobodan Lazarević: Hakerski rečnik žargona, Knjiga-komerc, Beograd, 2002.). // Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 34, 1(2008), str. 478-482. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/55800> (2019-06-30)
11. Himanen, Pekka. Hakerska etika i duh informacijskog doba. Zagreb: Naklada jesenski i Turk. 2002.
12. Hoffman, Chris. Hacker hat colors explained: Black hats, white hats, and gray hats. // How-To Geek, 2017. URL: <https://www.howtogeek.com/157460/hacker-hat-colors-explained-black-hats-white-hats-and-gray-hats/> (2019-06-30)
13. Jericho. On the origins of the term “Hacktivism”. // Curmudgeonly ways: Rants of a deranged squirrel. URL: <https://jerichoattrition.wordpress.com/tag/jason-sack/> (2019-06-30)
14. Kashoggi, Jamal. What the Arab world needs most is free expression. // The Washington Post, 2018. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/global-opinions/jamal-khashoggi-what-the-arab-world-needs-most-is-free-expression/2018/10/17/adfc8c44-d21d-11e8-8c22-fa2ef74bd6d6_story.html?utm_term=.5ef9c4dacd03 (2019-06-30)

15. Kovacs, Mandy. CDN'S #22 Newsmaker of the Year – Michael Calce AKA “Mafiaboy”. // Channel Daily News, 2018. URL: <https://channeldailynews.com/news/cdns-22-newsmaker-of-the-year-michael-calce-aka-mafiaboy/58644> (2019-06-30)
16. Levy, Steven. Hackers: heroes of the computer revolution. New York: O'Reilly Media, 2010.
17. Lessig, Lawrence. Kod i drugi zakoni kiberprostora. Zagreb: Multimedijalni institut, 2004.
18. Liveblog: Julian Assange in jeopardy. // Courage foundation URL: <https://www.couragefound.org/2018/06/liveblog-julian-assange-in-jeopardy/> (2019-09-11)
19. LulzSec hacker helps FBI stop over 300 cyber attacks. // BBC News, 2014. URL: <https://www.bbc.com/news/technology-27579765> (2019-06-30)
20. McCormick, Ty. Hacktivism: A Short History: How self-absorbed computer nerds became a powerful force for freedom. // Foreign Policy, 2013. URL: <https://foreignpolicy.com/2013/04/29/hacktivism-a-short-history/> (2019-06-30)
21. Opća deklaracija o ljudskim pravima. // NN 12/09 URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2009_11_12_143.html (2019-06-30)
22. Prosecuting Computer Crimes: Computer Crime and Intellectual Property Section Criminal Divison. Washington: Office of Legal Education Executive Office for United States Attorneys, 2013. URL: <https://www.justice.gov/sites/default/files/criminal-ccips/legacy/2015/01/14/ccmanual.pdf> (2019-06-30)
23. Rouse, Margaret. Distributed denial of service (DDoS) attack. // How the Mirai botnet changed IoT security and DDoS defense, 2019. URL: <https://searchsecurity.techtarget.com/definition/distributed-denial-of-service-attack> (2019-06-30)
24. Sauters, Molly. The coming swarm: DDoS actions, hacktivism and civil disobedience on the internet. New York: Bloomsbury Academic, 2014.
25. Sloboda izražavanja, zakon o medijima i novinarska kleveta: uputnice i priručnik za obuku za Europu. Media Legal Defence Initiative, International Press Institute, 2015. URL: <http://www.mediadefence.org/sites/default/files/resources/files/MLDI.IPI%20defamation%20manual.Croatian.pdf> (2019-06-30)
26. Stipčević, A. Cenzura u knjižnicama. Zagreb: Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije, 1992.
27. Svete, Uroš. Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije u američko-iračkom sukobu 2003.-2004. // Polemos, 7, 13-14 (2004); str. 24. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/4215> (2019-09-11)
28. Tor project: history. // Tor. URL: <https://www.torproject.org/about/history/> (2019-06-30)

29. Vance, Ashlee. WikiLeaks Struggles to Stay Online After Attacks. // The New York Times, 2010. URL: https://www.nytimes.com/2010/12/04/world/europe/04domain.html?_r=0 (2019-06-30)
30. What is Freenet?. // Freenet. URL: <https://freenetproject.org/pages/about.html> (2019-06-30)
31. Zapico, Jorge Luis. Hacker Ethic, Openness and Sustainability. // The Open Book. London: GB Litho, 2014.; str. 40-44. URL: https://issuu.com/finnish-institute/docs/theopenbook_issuu_final (2019-06-30)
32. Zetter, Kim. Hackers publish minister's fingerprint. // Wired, 2008. URL: <https://www.wired.com/2008/03/hackers-publish/> (2019-06-30)